

"הכושי הקטן", יצירה לפסנתר
מאת קלוד דביסי (22.8.1862 – 25.3.1918)

על המלחין

קלוד אשיל דביסי נולד בצרפת בשנת 1862. בילדותו לא ביקר בבית-ספר. כילד שקט ומופנם, הממעט לשחק עם חברים, הרבה לחשוב ולדמיון.

את שיעורי הפסנתר הראשונים קיבל ממוסיקאי איטלקי, ואחר-כך ממורה שהכינה אותו כדי שיתקבל ללימודים גבוהים בקונסרבטוריון של פריז. במהרה הכירו המורים שלו בכשרונותיו יוצאי הדופן, והגישו אותו לתחרויות. בתחרות בהרמוניה ובליויי זכה במקום הראשון, אבל לאכזבתו הוא לא זכה בתחרות הפסנתרנים, ונאלץ לוותר על קריירה של וירטואוז.

הגברת פון מק, הפטרונית של צ'ייקובסקי, שכרה אותו כמורה למוסיקה לילדיה, וכבן זוגה בנגינת פסנתר לארבע ידיים. דביסי נסע איתה לאיטליה, לשווייץ, לאוסטריה ולרוסיה והאזין בסקרנות למוסיקה העממית של תרבויות אלה. הוא פגש את המלחינים המפורסמים, נחשף ליצירותיהם, ולרפרטואר הכנסייתי האמנותי.

הרשמים וההשפעות מן הנסיעות הללו נתנו את אותותיהן בקונסרבטוריון, שם נחשב ל"עוף מוזר" בשל סגנונו שמרדבמוסכמות של ההרמוניה ושל הצורה. עוכדה זו הייתה למכשול בדרך לזכיית "פרס רומא" היוקרתי להלחנה. למרות זאת, מאוחר יותר בשנת 1884, הצליח דביסי לזכות בפרס הזה, שהיה ברומא שנתיים ועסק בהלחנה של שירים עבור אהובתו הזמרת, ובהלחנת יצירות לתזמורת.

את רשמיו העמוקים מן הציור "אביב" של בוטיצ'לי ומציורים של מונה וואטו תאר ביצירות תזמורתיות. בביקורת הקשה שספג, על התיאוריות והקשר לציורים, טמון היה אז לראשונה בהמושג הלקוח מאמנות הציור "אימפרסיוניזם" - בדברה על אימפרסיוניזם באמנות המוסיקה.

משחזר דביסי לפריז, הצטרף לחוגי הציירים האימפרסיוניסטים והמשוררים הסימבוליסטים; הוא חיבר את "מנחת הפאון" על-פי המשורר מלרמה בשנת 1884, וזכה, לראשונה, לקבלה ולהצלחה.

דביסי בנה לעצמו עולם צלילי חדש, הלומי, בלתי מציאותי, אורירי ומרחף, שהדיסוננסים שלו רכים ומלטפים. עולם המים על כל גילוייו - עננים, גשם, שלג, הים, הסירנות, השתקפויות, כמו גם תיאורי טבע ותמונות הלומיות - מצויירים בגווי-גוונים של צלילים ותופשים מקום חשוב ביצירות רבות שלו.

דביסי העריך את האופרות של ווגנר, ואחר-כך התאמץ להשתחרר מהשפעתן עליו. כמו-כן התפעל מן המוסיקה היוונית שהגיעה לפריז בתערוכה העולמית בשנת 1904, ואימץ ממנה מצלולים וסולמות הזרים להרמוניה המסורתית. במכלול יצירתו מוסיקה קאמרית, יצירות לתזמורת, שירים, האופרה "פלאס ומליסנד", יצירות רבות לפסנתר, ויצירות קוליות.

בראיון בשנותיו האחרונות בשנת 1912 אמר:

"מי יגלה את סוד חיבור המוסיקה? צליל הים, עיקול של האופק, הרוח בעלים, ציוץ של ציפור - רושמים רשמים מקובצים בתוכנו. אז, בפתע פתאום, ללא הסכמה מצידינו, בא אחד הזכרונות הללו לידי ביטוי בלשון המוסיקה. הוא עצמו נושא את ההרמוניות שלו בתוכו. רק כך תגלה הנפש אשר הגורל הועידה

למוסיקה, את רעיונותיה היפים ביותר... אני רוצה לשיר את הזיותי הפנימיות בתוף-לבב של ילד... עלי לשאוף להיות אמן גדול, כדי שאוכל להעזי להיות את עצמי... (את עצמותי)"

על היצירה

"הכושי הקטן" הוא קטע חביב ועליו, באוירה מבדחת ואופטימית. כותרת המשנה של היצירה – cake-walk - פירושה: במקצבים ובסגנון של ג'אז. זהו סגנון שהיה חדש באותם ימים בהם הלחין דביסי את "הכושי הקטן" (1909), וגם את ה- Golliwogg cake-walk, שהוא הקטע האחרון ב"פנת הילדים" שלו (1908).



המוטיב הריתמי הסינקופי המשותף לשני הקטעים הוא

מאפיינים בולטים ב"כושי הקטן":

הרמוניה חופשית, לא מסורתית, עם מרכז טונלי ברור; בסולם דו מז'ור מעורבת גם פנטטוניות, וגם כרומטיות.

המרקם בחלקו דו-שכבתי – מנגינה וליווי, ובחלקו חד-שכבתי בהכפלות של אוקטבות.

המבנה: א. (מעבר קצר). ב. א. ב. א.

הנושאים

הנושא הראשי מקרטע בצעדים הומוריסטיים (cake-walk) על-פני כארבע אוקטבות ומתאפיין ב: מוטיב סינקופי במרווח טרצה, בסקוונצות יורדות. ארטיקולציה קופצנית.

קו מתאר קעור: ירידה ממושכת ומתונה ועליה קצרה.

דינמיקה משתנה בתחום הפורטה.

סולמות מגורית עם נטיה לפנטטוניות, והליווי בחלקו כרומטי. הצליל המרכזי דו.

L 114
1909

Allegro giusto



הנושא השני שירתי ורך באופיו, שקט ובלגטו

המנעד – אוקטבה וחצי

במלודיה שתי פסוקיות, הראשונה בכיוון יורד, בליווי מקצב משלים; השניה בכיוון עולה בהכפלת אוקטבה.

הסולמיות מג'ורית, עם רמזים לפנטטוניות, הצליל המרכזי פה.

a tempo



הצעות לפעילויות

1. אופי ה- cake-walk

תגובה בתנועה במרחב לסוגים שונים של מפעם ואופי על-פי אילתור של המורה.

תגובה בתנועה במרחב לאיפיוני ה- cake-walk על-פי אילתור המורה.

2. מקצב



הכרת המוטיב הריתמי על-ידי ביצועו בקצב מתון, בקולות גוף שונים.

3. פיסוק

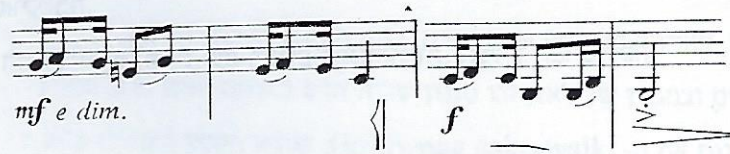
תגובה בתנועה במרחב לזרימה (cake-walk) ולנקודות המנוחה בחלק א.

4. גובה

זיהוי המוטיב הריתמי, המאולתר ברגיסטרים שונים, על-ידי קולות גוף בהתאמה לרגיסטרים, או תגובה

בתנועה במישור האנכי לאילתור המוטיב ברגיסטרים שונים.

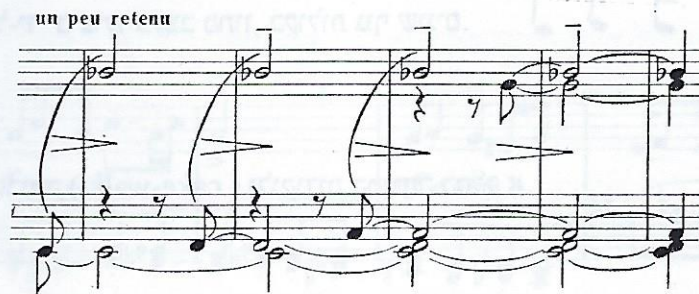
חיקוי הכיווניות והשינויים הדינמיים בחלק א', ע"פ המחיאות של המורה.



. דיון על הכיווניות ביחס לארבעת הפסוקים של חלק א.
 . תגובה במחזאות לכיווניות ולדינמיקה בחלק א.

5. המבנה

. תגובה בתנועה לחלקים מוכרים, הימנעות מכל תנועה בחלקים שאינם מוכרים.
 . המללת ההתרשמות של התלמידים מן האופי של חלק ב. על כל מרכיביו.
 . המחשת הניגוד בין החלקים וסדר הופעתם ביצירה על ידי פעילות בשתי קבוצות או בזוגות.
 . המללת המבנה של היצירה, והבחנה בקטע המעבר הקצר אחרי חלק א. הראשון.



הצעה לכוריאוגרפיה :

שתי שורות חזיתיות. בחלק א צועדים לפנים ולאחור פעמיים לפי ארבע הפסוקיות. בחלקי ב. עוצרים ; או נעים במרחב באופן חופשי או קבוצה שלישית נעה במרחב שבין שתי השורות.